

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE HIV/AIDS'İN BUGÜNKÜ DURUMU

Öğr. Gör. Saliha Altıparmak

Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Yüksek Okulu

Acquired Immune Deficiency Syndrome (AIDS) yaşadığımız dünyada her geçen gün daha sıklıkla karşılaştığımız bir kavram olarak karşımıza çıkmaya başladı. Dünyanın her yerinde hastalığa ait bildirimler yapılmakla birlikte bugün hastalığın özellikle Asya ve Afrika kıtalarında tırmanışta olduğu bilinmektedir. Avrupa kıtasında ve Amerika Birleşik Devletleri'nde ise hastalık yayılımı hızı durmuş, hatta gerilemeye başlamıştır. 1985 yılına kadar ülkemizde olmadığı düşünülen HIV/AIDS, yıllar içinde artarak toplumu tehdit eden bir hastalık durumuna gelmiştir. Bu yüzden HIV/AIDS artık global epidemik konumu gözönüne alınması gereken sosyal bir fenomendir.

AIDS'e neden olan virüsün ilk olarak 1940-1950 yıllarında insanlara geçtiği tahmin edilmektedir. Yapılan epidemiyolojik çalışmalarda HIV-1'in bir şempanze alt türü olan Pan troglodytes'den evrimleştiği ve virüsün bu türde yüzyıllardır bulunduğu sanılmaktadır (1). HIV'in insanlara transmisyonu büyük olasılıkla Orta Afrika ve Sahra altı bölgelerde yaşayan şempanzelerden bu bölgedeki yerlilere, bu hayvanların avlanması ya da tüketilmesi sırasında açık yaraların şempanze kanı ile kontaminasyonu sonucu olduğu düşünülmektedir (2). 1978 yılında New York ve Port-au-Prince, Haiti'de ilk AIDS vakalarına rastlanmaya

başlanmıştır (3). Barre-Sinoussi, Chermann ve Montagnier tarafından Paris'teki Pastör Enstitüsü'nde ilk defa AIDS'e neden olan virüs infekte olmuş ve bir lenf bezinden izole edilmiştir (4). 1985 yılında FDA (Food and Drug Administration) ilk defa HIV'e karşı vücut tarafından üretilen antikorları tespit için kullanılacak olan ELİZA testini onayladı (5).

Celal Bayar Üniversitesi 12-18 Mayıs 2003 Hemşirelik Haftası kutlamalarında sunulmuştur.

HIV'in ilk tanındığı seksenli yılların başlarında, taşıyan herkesi öldürdüğü düşünülüyordu, çünkü her taşıyanda AIDS geliştiği gözleniyordu. Zamanla bu verilerin AIDS hastalığı gelişmiş kişileri yansıttığı anlaşıldı. İlk beş yılda hastalanma oranı başlangıçta düşünüldüğü gibi %100'den, seksenli yılların sonunda %12'ye kadar indi. Bugün virüsü taşıyanların %7-8'inde on yıl içinde AIDS geliştiği bilinmektedir.

■ Dünya'da HIV/AIDS

Bugün dünyada 42 milyon (DSÖ - 2001) HIV/AIDS'li yaşayan insan vardır. Bu HIV/AIDS'li insanların 38,6 milyonunu yetişkinler, 19,2 milyonunu kadınlar ve 3,2 milyonunu da 15 yaş altı çocuklar oluşturmaktadır. 2002 DSÖ verilerine göre, 5 milyon kişinin HIV ile yeni infekte oldu-

ğunu görüyoruz. Bu 5 milyon insanın 4,2 milyonunu yetişkinler, 2 milyonunu kadınlar, 800.000'ini de 15 yaş altı çocuklar oluşturmaktadır. AIDS/HIV'den ölen kişi sayısına baktığımızda, 2002 yılı içinde 3,1 milyon kişinin HIV/AIDS'ten öldüğünü görüyoruz. Bu ölen 3,1 milyon kişinin 2,5 milyonunu yetişkinler, 1,2 milyonunu kadınlar, 610.000'ini de 15 yaş altı çocuklar oluşturmaktadır (Tablo 1).

■ Türkiye'de HIV/AIDS

Türkiye'de ilk HIV/AIDS vakası 1985 yılında tespit edilmiştir. Bugün Türkiye'de 1325 vaka/taşıyıcı HIV/AIDS hastası vardır. Türkiye'de Sağlık Bakanlığı verilerine göre yıllara göre tespit edilen HIV/AIDS vaka ve taşıyıcı dağılımı tablo 2'de gösterilmiştir. Bu tabloda ülkemizde HIV/AIDS vaka ve taşıyıcılarının her yıl arttığı görülmektedir. Hem tablo 2'de hem de şekil 1'de görüldüğü gibi HIV/AIDS, ülkemiz için artık epidemik konumu göz önüne alınması gereken ciddi bir sorundur. Şekil 2'de 2001 yılında Türkiye'de görülen AIDS vakalarının uyruklara göre dağılımı görülmektedir. Buna göre 2001 yılında Türkiye'de görülen AIDS vakalarının %83'ü T.C. uyrukludur.

Şekil 3'te 2001 yılında Türkiye'de görülen AIDS vakalarının yaş gruplarına göre dağılımı görülmektedir. Buna göre 2001 yılında görülen AIDS vakalarının %2'si 0-14 yaş grubunda, %23'ü 40 ve üstü yaşta, %65'i 15-39 yaş grubundadır. %10'u ise tam olarak bilinmemektedir. Şekil 4'te Türkiye'de görülen AIDS vakalarının cinsiyete göre dağılımı görülmektedir. Türkiye'de görülen AIDS vakalarının %31'i kadın, %69'u erkeklerden oluşmaktadır. Şekil 5'te 2001 yılında Türkiye'de görülen AIDS vakalarının olası bulaş yolları görülmektedir. 2001 yılında Türkiye'de görülen AIDS vakalarının %8'inin homoseksüel/bisexual cinsel ilişki ile, %51'inin heteroseksüel ilişki ile, %7'sinin IV madde bağımlılığı ile, %3'ünün kan transfüzyonu ile, %31'inin bilinmeyen diğer nedenlerle bulaştığı düşünülmektedir.

Genel olarak dünya ve Türkiye HIV/AIDS epidemiyolojisine baktığımızda, HIV/AIDS'in hem dünya hem de ülkemiz için önemli boyutlarda olduğunu görüyoruz. Bu da bizim halkımıza daha çok sağlık eğitimi vermemiz gerektiğini, özellikle cinsel yolla bulaşan hastalıkların bulaş yolları ve korunma yolları ile ilgili eğitim ihtiyaçları olduğunu göstermektedir.

Tablo 1. Dünyada HIV/AIDS'li Kişilerin Dağılımı

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ, 2002)

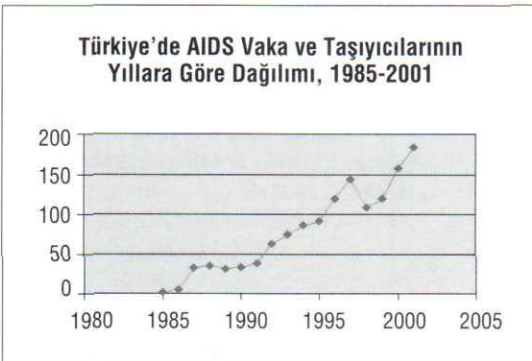
	HIV/AIDS'li yaşayan insanlar	HIV ile yeni infekte vakalar	HIV/AIDS'ten ölenler
Kuzey Amerika	980.000	45.000	15.000
Batı Avrupa	570.000	30.000	8.000
Doğu Avrupa & Asya Merkez	1,2 milyon	250.000	25.000
Kuzey Afrika & Orta Doğu	550.000	83.000	37.000
Sub Sahara Afrika	29,4 milyon	3,5 milyon	2,4 milyon
Latin Amerika	1,5 milyon	150.000	60.000
Avustralya & Yeni Zelanda	15.000	500	<100
Doğu Asya & Pasifik	1,2 milyon	270.000	45.000
Güney & Güneydoğu Asya	6 milyon	700.000	440.000
Karayibler	440.000	60.000	42.000
TOPLAM	42 milyon	5 milyon	3,1 milyon

Tablo 2. AIDS Vaka ve Taşıyıcılarının Yıllara Göre Dağılımı, Türkiye, 1985-2001

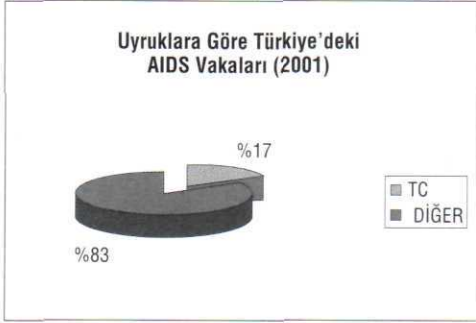
Yıllar	Vaka	Taşıyıcı	Toplam
1985	1	1	2
1986	2	3	5
1987	7	27	34
1988	9	26	35
1989	11	20	31
1990	14	19	33
1991	17	21	38
1992	28	36	64
1993	29	45	74
1994	34	52	86
1995	34	57	91
1996	37	88	119
1997	38	105	143
1998	29	80	109
1999	28	91	119
2000	46	112	158
2001	40	144	184
TOPLAM	404	921	1325

* Kaynak: T.C. Sağlık Bakanlığı

Şekil 1

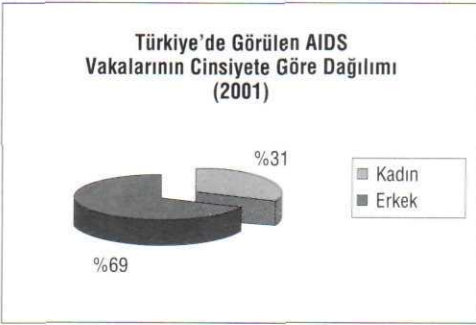
Şekil 2

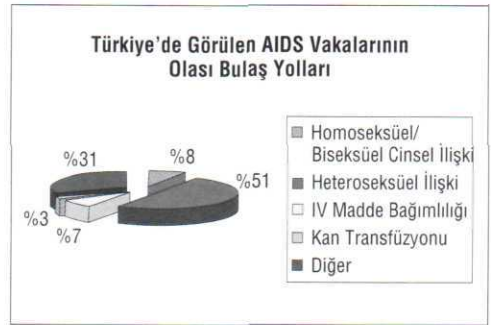
Şekil 3

Şekil 4

Şekil 5

Referanslar:

1. Gao F, Bailes E, Robertson DL et al. Origin of HIV-1 in the chimpanzee *Pan troglodytes*. *Nature* 1999; 397: 436-441.
2. Weiss RA, Wrangham RW, From Pan to pandemic. *Nature* 1999; 397: 385-386.
3. Levy, Fraenkel-Conrat, Owens (ed) *Virology*, 3rd Edition, Printice - Hall Inc., 1994: 372.
4. Barre-Sinoussi F, Chermann JC, Reyf et al. Isolation of T-lymphotropic retrovirus from a patient at risk for AIDS. *Science* 1983; 220: 868-871.
5. HIV/AIDS Milestones. Office of Special Health Issues, HF-12, Office of External Affairs, FDA, 1999.
6. Dünyada AIDS Epidemiyolojisi (<http://www.who.org>).
7. Türkiye'de AIDS'in Bugünkü Durumu (<http://www.saglik.com.tr>).
8. Sudağıdan M, "AIDS Tarihi" *HIV/AIDS Dergisi*, Ankara, 2000; 3; 2: 55-60.
9. Aksakoğlu G, "Dünya'da AIDS'in Durumu" *AIDS Dergisi*, 2001; 9: 21-27.